

ارکان جرم سرقت مسلحانه توأم با خشونت از بانک و راهکار پیشگیرانه

حسین شریف پور^۱، حسین یاراحمدی^۲

چکیده

وقوع سرقت به ویژه سرقت مسلحانه توأم با خشونت به عنوان نمود بارزی از خشونت در جامعه، اثرات و تبعات منفی بر جامعه و تک تک شهروندان داشته و ارتباط مستقیم با کاهش احساس امنیت دارد، تحقیق حاضر با هدف بررسی پرونده‌های جرم سرقت مسلحانه بانک در سال‌های اخیر و شناخت ویژگی‌های سارقان مسلح بانک‌ها، شیوه و شگرد سارقان و آسیب‌پذیری بانک‌های هدف به ریشه‌یابی این عوامل پرداخته و سپس راهکار پیشگیرانه برای آن ارائه می‌دهد. این پژوهش از نوع توصیفی است که از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر روش جمع‌آوری اطلاعات، اسنادی و پیمایشی است که در آن از روش‌های کیفی استفاده می‌شود. وقوع سرقت‌های مسلحانه از بانک‌ها به قصد به دست آوردن مقادیر زیاد پول در کوتاه‌ترین زمان ممکن این امکان را فراهم می‌کند که برخی از مجرمان قصد مجرمانه خود را عملیاتی نموده و همین امر انگیزه برای ارتکاب این نوع جرایم را در مجرمان تقویت می‌کند. معمولاً افرادی که دست به سرقت مسلحانه می‌زنند پیش از انجام عملیات نهایی با کار کارشناسی به مکان‌یابی سوزده‌ها می‌پردازند و عواملی مانند خلوت بودن محیط، امکان گریز، امن بودن و دوری از مأموران، فقدان یا کمبود تجهیزات ایمنی و نگهبانان را در مراجعات متعدد به شعبه مورد نظرشان بررسی می‌کنند و با زمان‌بندی مناسب سرقت خود را انجام می‌دهند.

کلمات کلیدی: سرقت، سرقت مسلحانه، بانک، خشونت، راهکار پیشگیرانه.

۱. استادیار دانشگاه جامع علوم انتظامی امین، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) ali_2124@yahoo.com

۲. عضو هیأت علمی دانشگاه جامع علوم انتظامی امین، تهران، ایران.

Elements of the crime of armed bank robbery with violence and preventive measures

Husein Sharif Pour¹, Husein Yar Ahmadi²

Abstract

The occurrence of robbery, especially armed robbery with violence, as a clear manifestation of violence in society, has negative effects and consequences on society and individual citizens and is directly related to the decrease in the feeling of security. The present research aims to investigate cases of armed bank robbery in recent years. knowing the characteristics of armed bank robbers, the method and tactics of robbers, and the vulnerability of the target banks, we try to find the root of those factors and then provide a preventive solutions in this regard.

This research is descriptive in terms of purpose, applied, and in terms of data collection method, it is documentary and survey in which qualitative methods are used. The occurrence of armed robberies from banks with the intention of obtaining large amounts of money in the shortest possible time is increasing. Usually, people who commit armed robberies use expert work to locate the subjects before carrying out the final operation, and factors such less crowded environment, the possibility of escape, being safe and away from the agents, the lack or shortage of safety equipment and guards. They check multiple references to their intended bank branch and carry out their robbery with proper timing.

Keywords: Robbery, armed robbery, bank, armed bank robbery, violence, preventive strategy.

1. Asisstant Professor, Amin Police University, Tehran, Iran (Writer-in-Charge)
ali_2124@yahoo.com.

2. Academic Member, Amin Police University, Tehran, Iran

مقدمه

در سال‌های اخیر چندین مورد سرقت مسلحانه بانک در کلان‌شهر تهران رخ داده است. با توجه به موارد ذکر شده قطعاً در این شرایط، احساس امنیت در بین شهروندان کم‌رنگ و اثرات روانی خاصی را به وجود می‌آورد. در این برهه، افراد به هنگام ورود به شعب بانک‌ها احساس وقوع هرگونه خطر احتمالی جانی و مالی می‌نمودند که این عدم احساس امنیت حتی برای کارمندان بانک و نگهبانان نیز متصور بود، که این امر امنیت استان را سست نموده و وقوع این جرائم موجب شده بود بی‌ثباتی امنیتی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی بر اذهان عمومی غلبه داشته باشد. سرقت، یکی از مواردی است که در قانون درباره آن بحث‌های زیادی شده و مجازات‌های گوناگونی بسته به نوع سرقت، برای سارق یا سارقان در نظر گرفته شده است. به طور کلی سرقت در قانون مجازات اسلامی، تعریف مشخصی دارد. سرقت مسلحانه یکی از انواع سرقت می‌باشد. همچنین برای سرقت و انواع آن، شرایط مختلفی در نظر گرفته شده است. در صورتی که عمل مرتکب با این شرایط تطبیق داشته باشد، او به عنوان سارق شناخته می‌شود. در میان انواع سرقت، شناخت ارکان سرقت مسلحانه به عنوان پدیده‌ای که هم‌زمان امنیت مالی و جانی افراد جامعه را برهم می‌زند، دارای درجه اهمیت فوق‌العاده‌ای می‌باشد. زیرا ضمن آنکه انگیزه افراد جامعه را برای کسب ثروت و دارایی تضعیف می‌کند، تسهیل‌کننده هرج و مرج در مناسبات و روابط اجتماعی و به دنبال آن تزلزل در بنیان‌های نظم عمومی و اجتماعی و شیوع سایر جرایم اجتماعی و در نهایت کاهش احساس امنیت در جامعه می‌شود (اسحاقی، ۱۳۸۲: ۴).

سرقت مسلحانه یکی از جرایمی است که اعتماد عمومی را از دستگاه عدالت کیفری از جمله پلیس به عنوان حافظ امنیت، جان و مال مردم سلب می‌نماید، از سوی دیگر در صورت تداوم این جرم، تمام توان و تلاش‌های پلیس صرف کشف و سرکوبی باندهای سارقان مسلح بانک‌ها می‌شود و پلیس را از پرداختن به سایر وظایف خود دور می‌سازد. با توجه به موارد بالا، در پژوهش حاضر محقق بر آن است تا ضمن بیان نظریات مربوط به جرم سرقت مسلحانه توأم با خشونت از بانک‌ها، راهکار پیشگیرانه‌ای در این خصوص ارائه دهد.

پیشینه تحقیق

در حوزه پژوهش حاضر پیشینه مطالعاتی اندکی وجود دارد و با جستجوی منابع علمی،

پژوهش‌های مشابهی یافت نمی‌شود، با این حال در ادامه به دو مورد از پژوهش‌هایی که نسبت به سایرین بیشترین نزدیکی را با پژوهش حاضر دارند، آورده شده است.

صالحی (۱۳۹۸) در پژوهش خود تحت عنوان، بررسی نقش پیشگیری وضعی در کاهش وقوع جرم سرقت مسلحانه از بانک‌ها و اماکن تجاری، این تحقیق را انجام داده است. نتایج حاصله حاکیست به کارگیری اقدامات حفاظتی و آموزش کارکنان بانک‌ها و اماکن تجاری در جلوگیری از سرقت مسلحانه این اماکن مؤثر هستند. این پژوهش فاقد ویژگی‌های سارقین، شگردهای آنان و بررسی تمامی تکنیک‌های پیشگیری‌کننده بانک‌ها است.

بانی (۱۳۹۱) در پژوهش خود تحت عنوان بررسی انتظامی سرقت‌های مسلحانه از طلافروشی‌های تهران بزرگ سال‌های (۱۳۹۰-۱۳۸۵) تحقیق را انجام داده است. نتایج حاصله حاکیست به کارگیری عوامل انتظامی (پیشگیری، انتظامی، مقابله‌ای) در جلوگیری از سرقت مسلحانه طلافروشی مؤثر هستند. این پژوهش فقط به بررسی تأثیر انواع عوامل انتظامی (پیشگیری، انتظامی، مقابله‌ای) پرداخته است و سایر ابعاد پیشگیری‌کننده و سارقین را مورد بررسی قرار نداده است.

چارچوب نظری تحقیق

جرم

جرم در لغت به معنای «گناه» آمده است (سیاح، ۱۳۹۰: ۵۵۶). همان‌گونه که اقدام منفی به صورت فعل هم مشمول مجازات است انجام ندادن یک فعل و عدم اقدام به آن هم قابلیت پیگیری کیفری دارد و مجازات خاص خود را هم خواهد داشت. «جرم، عمل یا خودداری از عملی است که مخالف نظم و صلح و آرامش اجتماع بوده و از همین حیث مجازاتی برای آن تعیین نموده باشد». انجام تخلف و جرم از ناحیه افراد عموماً به صورت مختلف صورت می‌گیرد و بر اساس آن مجازات‌های مربوط به جرایم در قانون مدون شده است. «جرم، مخالفت با اوامر و نواهی کتاب و سنت یا ارتکاب عملی است که به تباهی فرد یا جامعه بیانجامد. هر جرم را کیفری است که شارع بدان تصریح کرده یا اختیار آن را به ولی سپرده است». (گر جی، ۱۳۹۸: ۱۴)

البته باید گفت به استناد ماده ۲ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲، جرم عبارت است از: هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات پیش‌بینی شده باشد.

مجازات

مجازات یا کیفر در اصطلاح به معنای این است که اگر کسی عمل خلاف اخلاق عمومی یا عرف و عادت آن جامعه یا خلاف قانون انجام دهد چون آن عمل بد است پس باید عقوبت و پاداش آن عمل را ببیند یعنی تنبیه شود و یا مجازات شود تا هم خود و هم دیگران متنبه شوند و دیگر آن عمل را انجام ندهند یعنی باید مشقت آن عمل را بچشد و متوجه شود نتیجه آن عمل بد چیست. حال در قانون به ازای هر عمل بد و خلاف که قانونگذار بیان کرده تنبیهی هم بیان کرده که به آن تنبیه، مجازات و به آن عمل بد جرم گفته می‌شود. به طور ساده و عامیانه می‌توان جرم را به این شکل معرفی نمود: «اعمالی که ممنوع است و کسی نباید آن را انجام دهد و برای جامعه و حتی برای از بین بردن آرامش مردم خطر دارد و فراتر از آن برای مراودات اجتماعی مردم با مردم و مردم با جامعه و جامعه با مردم و دولت با مردم و مردم با دولت حتی برای روابط بین‌المللی خطر دارد و در روابط فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی نیز خطر دارد و قانون‌گذار آن را قابل مجازات می‌داند» (کریمیان، ۱۴۰۰: ۸). حال جرم را از منظر قانون تعریف می‌کنیم که در ماده ۲ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۰ بیان شده بود فعل یا ترک فعلی است که قانون برای آن مجازات تعیین کرده باشد. اساس این ماده از اصل ۳۶ قانون اساسی بوده که همان اصل قانونی بودن جرم و مجازات است که در تمام کشورها پذیرفته شده است.

سرقت

سرقت، ربودن مال و اشیا منقول بدون رضای او بر خلاف حق. از عبارت «ربودن» تقلب و اختفا برداشت می‌شود. و مفهوم عرفی سرقت این دو امر را اقتضا می‌کند. در کنار جرم سرقت، برخی از اعمال مرتبط با این جرم نیز در دنیا واجد وصف مجرمانه هستند و قابل مجازات شناخته شده‌اند. مهمترین این قبیل اعمال، جرم مداخله در اموال مسروقه از طریق خرید و فروش مال مسروقه، مخفی کردن و نگهداری مال مسروقه و ... است. سرقت در کشور ما انواع مختلفی دارد که معمولاً به سرقت‌های «حدی» و «تعزیری» تقسیم می‌شوند. از دیدگاه لغت و فقه، سرقت یعنی عمل مخفیانه، به گونه‌ای که اگر عمل ربودن مخفیانه نباشد سرقت صدق نمی‌کند، بلکه واژه‌های دیگری چون اختلاس یا استلاب به کار برده می‌شود. قانونگذار نیز با توجه به اصلاحاتی که طی چند مرتبه انجام داده، قید مخفیانه را حذف نکرده و عملاً بر این نکته تأکید ورزیده است که در تعریف سرقت، همان اصطلاح فقها را مدنظر دارد و منظور از مخفیانه بودن همان معنای معروف و معمول خود

که پنهانی بودن است، می‌باشد و بدین لحاظ نیز عنوان مجرمانه «ربودن مال غیر» را در کنار واژه سرقت، در فصل بیست و یکم قانون مجازات اسلامی، بخش تعزیرات، آورده است، تا دزدی‌هایی را که به صورت آشکار، انجام می‌شود، مورد حکم قرار دهد. بنابراین تعریف سرقت صرف نظر از مباحث فقهی و لغوی، درست نیست و نیاستی در تفسیر و تحلیل آن از دیدگاه‌های حقوقدانان دیگر کشورها استفاده کرد. سرقت یکی از مهمترین جرایم علیه اموال و مالکیت اشخاص است. قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ در تعریف سرقت در ماده ۲۶۷ مقرر می‌کند: «سرقت عبارت از ربودن مال متعلق به غیر است». در واقع سرقت یکی از مهمترین جرایم علیه اموال و مالکیت اشخاص است. طبق این ماده ارکان اصلی جرم سرقت باید دارای ۳ رکن باشد. رکن قانونی بدین معنا است که عملی در قانون جرم است که برایش مجازات تعیین شده باشد. تمامی جرایم و مجازات‌ها نیاز به این رکن دارند و اگر عملی در قانون جرم باشد بر این اساس شخص مجرم را می‌توان مجازات کرد. رکن قانونی جرم سرقت مواد قانونی مرتبط با جرم سرقت است که متناسب با رفتار مرتکب جرم، رکن قانونی نیز مشخص خواهد شد. رکن مادی در جرم سرقت عبارت است از به فعلیت درآمدن رفتار مجرمانه. در جرم سرقت رکن مادی به شکل ربودن به معنای جابه‌جا کردن و برداشتن و همچنین پنهانی بودن عمل ربایش است؛ بنابراین لازمه جرم سرقت این است که سارق بدون رضایت مالک یا متصرف به صورت علنی یا مخفیانه مال دیگری را ببرد. رکن معنوی نیز عبارت است از این که شخص برای انجام یک جرم، قصد انجام آن را داشته و از قبل برایش تصمیم گرفته باشد. در مورد سرقت، علاوه بر اینکه فرد باید تصمیم به دزدیدن مال (سوءنیت عام) را داشته باشد باید قصد مالک شدن آن مال (سوءنیت خاص) را نیز داشته باشد؛ بنابراین برای اینکه شخصی مرتکب جرم سرقت شود باید ابتدا قصد انجام سرقت را داشته باشد و دوم بداند که مالی که می‌خواهد بدزدد متعلق به شخص دیگری است. (میر محمدصادقی، ۱۴۰۲: ۲۱۸).

شرایط سرقت

برای این که بتوان جرم را سرقت نامید؛ شرایطی وجود دارد. در غیر این صورت نمی‌توان به آن عمل سرقت گفت. این موارد در مورد تمامی انواع سرقت از جمله سرقت مسلحانه نیز صدق می‌کند. اولین شرط سرقت، ربایش مال می‌باشد. در این نکته باید دقت شود ربودن، شرط اساسی احراز جرم سرقت است. لذا وجود این شرط، سرقت را از کلاهبرداری یا خیانت در امانت متمایز می‌کند. یکی دیگر از شرایط سرقت صدق نمودن عنوان مال به موضوع جرم است. منظور از مال، چیزهایی

هستند که دارای ارزش اقتصادی می‌باشند. شرط دیگر سرقت نیز این است که مال، باید حتماً برای فرد دیگری باشد. به عنوان مثال فرض کنید فردی مالی را برای امانت به دست دیگری سپرده باشد؛ اما آن فرد از پس دادن مالی که پیش او امانت بوده امتناع کند. در چنین حالتی اگر صاحب آن مال اقدام به برداشتن مال خود کند؛ کارش سرقت محسوب نمی‌شود (خلعتبری، ۱۳۹۹: ۴۲).

انواع سرقت:

سرقت یکی از جرم‌هایی است که دارای انواع گوناگونی می‌باشد. در قانون برای هر یک از انواع سرقت تعاریف و مجازات‌های مختلفی آمده است. سرقت به صورت کلی به دو نوع حدی و تعزیری تقسیم‌بندی می‌شود. سرقت مسلحانه در واقع زیر مجموعه سرقت‌های تعزیری می‌باشد. یکی از عمده‌ترین تفاوت‌هایی که سرقت حدی با سرقت تعزیری دارد، تفاوت در مجازات آن‌ها است. در سرقت‌های حدی، شارع برای سرقت، مجازات مشخصی تعریف کرده است. در نتیجه قاضی پرونده‌های سرقت حدی، نمی‌تواند در مورد سرقت‌های حدی، مجازات بیشتر یا کم‌تری را تعیین کند بلکه فقط باید طبق قانون یکی از مجازات‌های چهارگانه سرقت حدی را متناسب با میزان تکرار جرم سرقت در حکم خود تعیین و رأی خود را صادر کند. نکته‌ای که در خصوص سرقت‌های حدی وجود دارد این است که در حد، هم کیفیت مجازات و هم کمیت مجازات از پیش مشخص شده است. اما سرقت‌های تعزیری متفاوت هستند. در این سرقت‌ها قاضی امکان اعمال نظر بیشتری دارد و می‌تواند در تعیین میزان مجازات تأثیر داشته باشد. سرقت‌های حدی، در قانون دارای ۱۴ شرط هستند. اگر تمامی این شرایط در سرقتی باشد؛ می‌توان به آن سرقت، سرقت حدی گفت. اما سرقت‌های تعزیری که سرقت مسلحانه نیز یکی از انواع آن‌ها هستند به سرقت‌هایی اطلاق می‌شوند که یک یا چند شرط از شرایط سرقت حدی را نداشته باشند (خلعتبری، ۱۳۹۷: ۱۷).

شرایط سرقت‌های حدی

بررسی شرایط سرقت حدی، می‌تواند کمک کند تا در صورت وقوع جرم سرقت، سرقت حدی و تعزیری تفکیک شود. از نوع حدی بوده یا تعزیری می‌باشد. اولین شرط سرقت حدی این است که مال ربوده شده از نظر شرع اسلام، مال باشد. با آوردن مثالی می‌توان به راحتی معنی شرط اول را فهمید. به عنوان مثال مواد مخدر، شاید در روابط عرفی دارای ارزش اقتصادی باشد اما از نظر شرعی مال محسوب نمی‌شود. در نتیجه اگر یک گروه خلاف کار از گروه دیگر، مواد مخدر بدزد

از نظر قانونی نمی‌توان هرگز این مسئله را پیگیری کرد. زیرا این عمل سرقت محسوب نمی‌شود. شرط دوم برای این که سرقتی حدی باشد، در حرز بودن مال است. منظور از حرز مکانی است که بنا بر عرف، اموال از در آن از دستبرد در امان هستند. به عنوان مثال گاو صندوق یا صندوق امانت بانک، حرز محسوب می‌شوند. شرط سه و چهار این است که هتک حرز صورت گرفته و سارق یا سارقان مال را از حرز خارج کنند. شرط پنجم مخفیانه بودن هتک حرز و خروج مال از حرز است. منظور از مخفیانه بودن، ارتکاب شبانه این جرم شدن نیست بلکه دور از چشم صاحب مال اگر سرقت اتفاق بیفتد شرط مخفیانه بودن سرقت صدق پیدا می‌کند. شرط ششم این است که سارق پدر یا جد پدری نباشد. اما نکته قابل توجه این است که عکس این موضوع صادق نیست. یعنی اگر فرزند از پدر یا جد پدری خود دزدی کرده باشد و سایر شرایط را نیز داشته باشد؛ سرقت او حدی محسوب می‌شود (صالحی، ۱۳۸۵: ۱۵).

سرقت‌های تعزیری

سرقت‌های تعزیری سرقت‌هایی هستند که یکی یا چند مورد از شرایط سرقت‌های حدی را نداشته باشند. سرقت مسلحانه معمولاً زیر مجموعه این سرقت‌ها قرار می‌گیرد. سرقت‌های تعزیری، خود دارای دو نوع متفاوت می‌باشد. سرقت تعزیری ساده و سرقت تعزیری مشدد از انواع سرقت تعزیری هستند. سرقت تعزیری ساده می‌تواند مجازاتی بین سه ماه و یک روز حبس تا دو سال حبس و همچنین ۲۷ ضربه شلاق داشته باشد. نکته قابل توجه در این بخش این است که هر چند سرقت‌های تعزیری برخلاف سرقت‌های حدی، مجازات مشخصی ندارند اما این سرقت‌ها نیز در قانون دارای محدوده خاصی برای مجازات هستند و قاضی در این محدوده خاص می‌تواند اعمال نظر بکند (یانی، ۱۳۹۱: ۸).

سرقت‌های مسلحانه از بانک‌ها یا صرافی

یکی دیگر از انواع سرقت مسلحانه، سرقت از بانک‌ها، صندوق‌های امانت بانک و یا سرقت از صرافی‌ها می‌باشد. در این سرقت‌ها نیز حتی اگر یک نفر سلاح داشته باشد، سرقت مسلحانه محسوب می‌شود. در این نوع سرقت‌ها نیز، باید سارقین حداقل دو نفر یا بیشتر باشند. همچنین طرح و نقشه سرقت باید از قبل کشیده شده باشد. سرقت از این امکان در صورت وقوع، مجازاتی بیشتر از دو سرقت قبلی دارد. اگر در طی سرقت، سارقین مرتکب قتل شده باشند؛ حکم آنها

اعدام است. اگر قتلی مرتکب نشده اما سرقت انجام شود؛ مجازات سارقان حبس ابد خواهد بود. اگر سارقان اقدام به سرقت نکنند اما در انجام آن موفق نشوند، مجازات آن ها بین ۱۰ تا ۱۵ سال حبس است. در صورتی که اراده سارق ها در هنگام سرقت، نقش موثری در به وقوع نپیوستن جرم داشته باشد حبس آن ها بین دو تا ۵ سال مشخص شده است. به عنوان مثال اگر در هنگام سرقت از بانک، سارقین خود را، تسلیم نمایند حبس آن ها کاهش بسیار قابل توجهی پیدا می کند.

مبارزه و سرقت مسلحانه

یکی از جرایمی که در هنگام سرقت مسلحانه ممکن است انجام شود؛ مبارزه است. در مبارزه هنگام سرقت، سارق اقدام به کشیدن سلاح و سلب امنیت مردم کرده و سبب ایجاد وحشت در بین مردم می شود. مجازات سرقت های مسلحانه که منجر به جرم مبارزه می شوند بسیار سنگین است. این مجازات می تواند شامل اعدام، صلب، قطع دست راست و پای چپ و همچنین تبعید باشد.

منظور از سلاح در سرقت مسلحانه

هر سلاحی نمی تواند سبب وقوع جرم سرقت مسلحانه بشود. به عنوان مثال سرقت با سلاح های تقلبی، سرقت مسلحانه محسوب نمی شود. همچنین سنگ و چوب نیز سلاح محسوب نمی شوند. در سرقت مسلحانه فرقی بین سلاح گرم مانند اسلحه یا سلاح سرد مانند چاقو نیست. همچنین پر یا خالی بودن اسلحه نیز تأثیری نداشته و حتی خالی بودن اسلحه نیز، سرقت مسلحانه قلمداد می شود. اگر در هنگام سرقت، سلاح حمل شود و به صورت مخفی نیز باشد باز هم جرم، سرقت مسلحانه محسوب می شود. همچنین مالکیت سلاح نیز تأثیر در سرقت های مسلحانه ندارد. یعنی اگر سارق از مکانی که برای سرقت به آن جا رفته چاقویی بردارد؛ سرقت او مسلحانه محسوب می شود. سرقت های مسلحانه درجه ۳ بوده و جز جرم های غیر قابل گذشت می باشند.

بانک

بانک ها مؤسساتی هستند که از محل سپرده های مردم می توانند سرمایه های لازم را در اختیار صاحبان واحدهای صنعتی، کشاورزی و بازرگانی و اشخاص قرار دهند. تکامل بانکداری به زمانی که نوشتن به وجود آمد برمی گردد و اکنون به عنوان یک مؤسسه مالی که به بانکداری و ارائه خدمات فاینانس می پردازد همچنان رو به تکامل است. در حال حاضر عموماً واژه بانک به مؤسسه ای

گفته می‌شود که مجوز بانکداری داشته باشد. مجوز بانکداری توسط دستگاه‌های نظارت مالی اعطا می‌شود و حق ارائه اغلب خدمات مهم بانکی از قبیل پذیرش سپرده‌ها و دادن وام را می‌دهد. مؤسسه‌های مالی دیگری هم وجود دارند که تعریف حقوقی بانک را ندارند و در اصطلاح مؤسسه اعتباری غیربانکی نامیده می‌شوند. بانک‌ها زیرمجموعه‌ای از صنعت خدمات مالی هستند. به طور معمول سود بانک‌ها از طریق کارمزد انجام خدمات مالی و نیز بهره‌ای که از راه سپرده‌های مشتریان به دست می‌آید حاصل می‌شود. در ایران بانک‌ها به عنوان یک مؤسسه‌ی اقتصادی از طریق عقود متفاوت اسلامی تحت عنوان بانکداری اسلامی با مشتریان مشارکت کرده، سود حاصل می‌کنند.

نظریه پیشگیری موقعیت مدار

پیشگیری موقعیت مدار به دنبال پژوهشی درباره بازپروری زندانیان مطرح شد. براساس این پژوهش، میان فرار زندانیان و تکرار جرم آن دسته از جوانانی که در خانه‌های نیمه‌کاره زندگی می‌کنند ارتباط تنگاتنگی وجود دارد. در این پژوهش نشان داده شده است که محیط سکونت نقش اثرگذاری بر روی تکرار جرم افراد دارد و بدین ترتیب پژوهشگران به اهمیت فرصت‌های مناسب برای ارتکاب جرم و موقعیت‌های پیش از بزهکاری پی بردند (نیازپور، ۱۳۸۴: ۹۳).

نظریه گزینش عقلانی^۱

کلارک به همراه کرنیش نظریه گزینش عقلانی را بیان کردند. این رویکرد می‌پندارد که بزهکار احتمالی تصمیم گیرندگان عاقلی هستند که به دنبال تأمین منافع اقتصادی خویش - پس از ارزیابی میزان خطر و منافع حاصله - از طریق ارتکاب بزه هستند (رزنبام، دنیس و دیگران، ۱۳۷۹: ۱۵۱).

نظریه شیوه زندگی^۲

این نظریه به تأثیر شیوه و سبک زندگی بزه‌دیدگان بر ارتکاب جرم تأکید می‌ورزد، به گونه‌ای که روش و سبک زندگی افراد را به دو گونه سبک گزینشی و اجباری تقسیم می‌کنند. سبک گزینشی، شیوه‌ای است که فرد آن را برای خود انتخاب می‌کند. اما سبک اجباری روشی است که

1. Rational Choice

2.. Life style theory

فرد در گزینش آن از خود اختیاری ندارد. آن چنان که سبک زندگی افراد سبب حضور آن‌ها در مناطق و محله‌های پرخطر و تماس بیشتر با بزه‌کاران احتمالی را فراهم می‌آورد (خالقی، ۱۳۸۰: ۳۴) این حضور موجب می‌شود، که فرصت‌های بیشتری در اختیار بزه‌کاران احتمالی قرار گیرد و در نتیجه احتمال بزه‌دیدگی افزایش یابد.

نظریه فعالیت‌های روزمره^۱

این نظریه فعالیت روزمره را در افزایش احتمال بزه‌دیدگی آن‌ها موثر می‌دانند، این نگرش چگونگی و نوع تحرک جابه‌جایی افراد در زمان و مکان را پدیدآورنده موقعیت مساعد برای بزه‌کاری تلقی می‌کند و بر هم‌گرایی سه رکن اساسی - بزه‌کار احتمالی، آماج مناسب، جذابیت و نفوذ مراقب توانمند - متمرکز شده است (نیازپور، ۱۳۸۴: ۱۴۵).

نظریه فضای قابل دفاع^۲

رویکرد فضای قابل دفاع بر نقش و تأثیر محیط فیزیکی بر بزه‌کاری تأکید می‌ورزد. براساس این نگرش با تغییر محیط فیزیکی و مداخله در طراحی فضاها، مسکونی و تجاری می‌توان نرخ بزه‌کاری را با کاهش مواجه ساخت. با آغاز ساخت و ساز اماکن عمومی، دانشمندان علوم اجتماعی و جرم‌شناسان ایجاد تغییر و تحولات در محیط فیزیکی را به عنوان شیوه‌ای برای رویارویی با جرم بررسی و معرفی کردند (رزنبام، دنیس و دیگران، ۱۳۷۹: ۱۵۸).

روش‌شناسی

این پژوهش از نوع توصیفی است که از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر روش جمع‌آوری اطلاعات اسنادی، از نوع مطالعه موردی است. روش مطالعه موردی که یکی از روش‌های روش‌شناسی تفسیری (نقطه مقابل روش‌شناسی اثباتی) است که در آن از روش‌های کیفی استفاده می‌شود. روش مطالعه موردی به منظور تحلیل محتوا و مطالعه جامع یک پدیده، با توجه به امکانات روی هر یک مورد خاص متمرکز می‌شود و به طور عمیق به مطالعه آن می‌پردازد (ضمن اینکه منظور از مورد، حتماً به معنای کوچک بودن جامعه آماری نیست و ممکن است مورد مطالعه به صدها

1. Routine Activity Theory

2. Defensible Space Theory

نفر برسد). در این روش بر اساس نیاز و جهت رسیدن به واقعیت، هم از مدل‌های ریاضی و آماری و هم از روش‌های کیفی استفاده می‌کنند (ساروخانی، ۱۳۹۳: ۸۳). با توجه به این که تحقیق حاضر تحلیل محتوا از نوع مطالعه موردی (اسنادی) است. در این روش می‌توان از ابزارهای مشاهده، یادداشت‌برداری و عکس بهره جست. روش اسنادی یکی از بارزترین و پراستفاده‌ترین تکنیک‌های گردآوری داده‌های پژوهش‌های علوم اجتماعی به خصوص مطالعات موردی است که امکان کسب اطلاعات دقیق تر و عمیق تر را برای پژوهشگر فراهم می‌آورد (سرمد و دیگران، ۱۴۰۳: ۸۶).

روش این پژوهش، مطالعه موردی است. در این روش پژوهشگر، اطلاعات پژوهش را از بطن اسناد (همان پرونده‌های موجود) خارج و بر اساس سرفصل‌های اصلی طبقه‌بندی می‌کند و بر آن اساس به توصیف موضوع می‌پردازد. در پژوهش به روش مطالعه موردی، برخلاف پژوهش‌های آزمایشی، پژوهشگر به دستکاری متغیر مستقل و مشاهده اثر آن بر متغیر وابسته نمی‌پردازد. همچنین مانند پژوهشگری که در پژوهش پیمایشی با انتخاب نمونه‌ای با حجم وسیع و معرف از جامعه درباره تعدادی از متغیرها به بررسی می‌پردازد، عمل نمی‌کند. این مورد می‌تواند یک واحد یا سیستم با حد و مرز مشخص و متشکل از ارکان و عوامل متعدد و مربوط به هم باشد (سرمد و دیگران، ۱۴۰۳: ۸۹) هدف کلی در هر مطالعه موردی مشاهده تفصیلی ابعاد مورد مطالعه و تفسیر مشاهده‌ها از دیدگاه کل‌گرا است. از این رو، مطالعه موردی بیشتر به روش کیفی و با تأکید بر فرآیندها و درک و تفسیر آن‌ها انجام می‌شود. مورد چنان انتخاب می‌شود که نمایانگر وضعیت یا حالت کلی تحت مطالعه، یا مثالی از پدیده‌های مورد نظر باشد که پژوهشگر می‌خواهد درباره آن‌ها به درک عمیقی دست یابد. روش این مطالعه، موردی است. در این روش پژوهشگر، اطلاعات پژوهش را از بطن اسناد (همان پرونده‌های موجود) خارج و بر اساس سرفصل‌های اصلی طبقه‌بندی می‌کند و بر آن اساس به توصیف موضوع می‌پردازد.

یافته‌های تحقیق

جرم سرقت از بانک‌ها در قوانین ایران در نظام حقوقی گذشته جرم سرقت مسلحانه و برخی از جرایم مرتبط با آن در فصل پنجم از قانون مجازات عمومی (مصوب ۱۳۰۴) مورد حکم قرار گرفته بود (مواد ۲۱۷ الی ۲۱۸). علاوه بر این در بعضی قوانین متفرقه نیز انواع مختلفی از سرقت‌های خاص از قبیل سرقت مسلحانه از منازل، سرقت از بانک‌ها مورد پیش بینی قرار گرفته بود. در نظام

حقوقی فعلی ایران نیز به تبعیت از فقه اسلامی (فقه جعفری) که حرمت مال مسلم را هم‌تراز حرمت خون او می‌داند ارتکاب سرقت به عنوان جرم شناخته شده و طی موارد گوناگونی برای آن مجازات تعیین شده که به دو دسته کلی قابل تقسیم است:

(۱) سرقت‌های مستوجب حد (موضوع مواد ۲۶۸ تا ۲۷۸ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲)

(۲) سرقت‌های تعزیری که تقسیم می‌شوند به:

الف- سرقت‌های تعزیری ساده موضوع ماده ۶۶۱

ب- سرقت‌های تعزیری مشدد موضوع مواد ۶۵۹ تا ۶۶۱ جرم سرقت مسلحانه مورد نکوهش همه قوانین و ادیان است که در اعصار گذشته تا به حال مجازات‌های متفاوتی برای آن مقرر ساخته‌اند در سوره مائده آیه شریفه ۳۸ قطع دست دزد را مقرر فرموده است (محسنی، ۱۳۷۵: ۸۲).

سرقت در علم حقوق از مباحث حقوق جزاء اختصاصی است و سرقت مستوجب حد نیز یکی از انواع سرقت‌هاست که مجازات آن در ماده ۲۷۸ قانون مجازات اسلامی بیان شده است از آنجایی که اموال شخصی و دولتی همواره در معرض سرقت سارقین قرار داشته و دارد این پژوهش به توضیح این جرم اختصاص یافته امید است مورد توجه قرار گرفته و مفید فایده باشد.

تبیین ارکان جرم سرقت از بانک‌ها

همان‌طور که بیان شد هر فعل مجرمانه باید دارای سه رکن اصلی باشد که نقص در هر یک از این ارکان باعث متزلزل شدن فعل مجرمانه می‌شود. این سه رکن عبارت هستند از: رکن قانونی، رکن مادی، رکن معنوی یا روانی.

ارکان تشکیل‌دهنده جرم سرقت از بانک‌ها

الف- رکن قانونی

در قانون مجازات عمومی مصوب سال ۱۳۰۴ مواد ۲۲۲ تا ۲۳۰ قانون کیفر همگانی این موضوع مطرح بود و همین مواد در سال ۱۳۵۲ نیز تکرار شد. در قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۰ مواد ۱۹۷ تا ۲۰۳ و در قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۵ در بخش تعزیرات مواد ۶۵۱ تا ۶۶۷ به این موضوع می‌پردازد. سرقت از بانک‌ها و صرافی‌ها نوع دیگر از سرقت‌هاست که به

موجب ماده واحد قانون مجازات سرقت از بانک‌ها و صرافی‌ها مصوب ۱۳۳۸ برای این نوع سرقت، حبس ابد و در صورت کشته شدن کسی، اعدام در نظر گرفته شده است. به عبارتی هرگاه دو یا چند نفر با اجتماع و مواضعه قبلی به بانک‌ها یا صرافی‌ها و یا جواهرفروشی‌ها و به طور کلی به هر محلی که در آن وجوه نقد یا اوراق بهادار یا سایر اشیای قیمتی معمولاً وجود دارد به قصد سرقت و ربودن اموال، مسلحانه حمله ببرند (هرچند «فقط» یک نفر از آنها مسلح باشد) هریک از مرتکبین در صورت وقوع سرقت یا ربودن مال به حبس دائم و در صورت وقوع قتل به اعدام محکوم خواهند شد و در صورتی که سرقت یا ربودن مال یا قتل واقع نشده باشد هرگاه اراده مرتکبین در آن تأثیر نداشته مجازات هریک از مرتکبین حبس جنایی درجه یک از ده تا پانزده سال و اگر اراده مرتکبین در آن تأثیر داشته مجازات آنان حبس جنایی درجه دو از دو تا پنجسال خواهد بود و در صورت اجرای ماده ۴۴ قانون کیفر عمومی بیش از یک درجه تخفیف جایز نیست. بنابراین به نظر می‌رسد، در حال حاضر قانون مربوط به تشدید مجازات سرقت مسلحانه قابلیت اجرایی دارد.

ب- رکن مادی

رکن مادی هر جرم در حقیقت همان نمود خارجی و یا تبلور عمل پیش‌بینی شده مرتکب در عالم ماده می‌باشد که در جرم سرقت آن را در سه عنوان موضوع جرم، رفتار مجرمانه و اوضاع و احوال لازم جهت تحقق جرم، در ادامه مورد بررسی قرار می‌گیرد.

- ۱) موضوع جرم: موضوع سرقت مطابق ماده ۲۶۷ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ می‌بایستی مال باشد. در واقع منظور از مال در اینجا، مالی است که مالکیت داشته باشد و در واقع مال آن چیزی است که پرداخت پول یا یک کالای با ارزش دیگر در مقابل آن، هم از نظر عقل و هم از نظر شرع جایز شناخته شود. باید توجه داشت که به طور مطلق تنها مالی که در بازار و بین مردم مورد معامله قرار گرفته و رواج و رونق اقتصادی دارد را نمی‌توان با ارزش دانست و به عنوان مال قلمداد کرد؛ زیرا بعضاً اشیایی هستند که برای صاحب آن ارزش معنوی دارند؛ مانند عکس‌های یادگاری از قدیم، لذا در این موارد نیز سرقت محقق می‌شود و نوع آن که شامل سرقت مستوجب حد یا تعزیری است بر اساس حد نصاب قیمت آن معین می‌شود.
- ۲) رفتار مجرمانه: رکن اصلی سرقت در قانون مجازات اسلامی «ربایش» است و شرط لازم جهت تحقق رکن ربایش، انتقال مال منقول یا اموال منقول از محلی به محل دیگر است.
- ۳) شرایط و اوضاع و احوال لازم جهت تحقق جرم: برای تحقق جرم سرقت وجود شرایطی

ضروری می‌باشد. به عنوان مثال تعلق به غیر و ملک غیر بودن مال یکی از این شرایط است مال مورد سرقت می‌بایست متعلق به غیر در مالکیت دیگری باشد. در نتیجه بردن اموال بلاصاحب سرقت محسوب نمی‌شود. غیر یا دیگری در این مورد نیز اعم از شخص حقیقی یا حقوقی است. در اینجا اشاره می‌شود که منظور این است که «عین» مال متعلق به شخص حقیقی یا حقوقی باشد. به طور مثال موجر یا راهن که مالک عین مال می‌باشند، در صورت ربودن آن مال، سارق محسوب نمی‌شوند.

پ- رکن معنوی

رکن معنوی عبارت است از ۱) سوء نیت عام یا قصد انجام فعل مجرمانه که همان قصد و عمد در ربودن می‌باشد. یعنی عمل ربایش را باید با قصد انجام دهد. ۲) قصد نتیجه یا سوء نیت خاص که همان تصمیم بر بردن مال دیگری است. ۳) علم و آگاهی نسبت به اینکه مال متعلق به دیگری است. ۴) در سرقت‌های حدی علاوه بر سه جزء فوق، جزء چهارمی نیز وجود دارد و آن عبارت است از علم و آگاهی به حرام و غیر قانونی بودن سرقت. بنابراین می‌توان مدعی شد که در سرقت‌های غیر حدی فقط شبهه موضوعیه رافع مسئولیت است لکن در سرقت‌های حدی هم شبهه حکمیه و هم شبهه موضوعیه رافع مسئولیت می‌باشد. درک صحیح از رکن معنوی در جرایم و به خصوص سرقت از بانک‌ها از ضروریات شناخت در جات سرقت و به تبع آن مجازات خواهد بود، اما باید اذعان کرد که در خصوص مفهوم رکن معنوی بین حقوقدانان اتفاق نظر وجود ندارد. برخی حقوقدانان معتقدند منظور از رکن معنوی آن است که مرتکب، عملی را که طبق قانون جرم شناخته شده با قصد مجرمانه انجام داده یا آنکه در ارتکاب آن عمل مرتکب خبط و تقصیر جزایی شده باشد (محسنی ۱۳۷۵: ۲۶). هرگاه قصد مجرمانه یا خطای جزایی وجود نداشته باشد، کسی را نمی‌توان تحت تعقیب و مجازات قرار داد. در هر محاکمه کیفری باید ثابت شود که مجرم عمداً یا در نتیجه بی‌احتیاطی یا بی‌مبالاتی، مرتکب عملی شده که قانوناً ممنوع بوده است و از انجام عملی که قانون او را مکلف نموده، امتناع کرده است. به بیان دیگر، رکن معنوی رابطه روانی است که بین مجرم و اعمال ارتكابی وجود دارد.

برخی نیز اعتقاد دارند رکن معنوی بر خلاف اجزاء رکن مادی از قبیل رفتار، وسیله، نتیجه، موضوع، زمان، مکان، شخصیت اطراف جرم و غیره که عینی و در عالم خارج به نوعی فراوان هستند، فعل و انفعالات ذهنی است که تبلور خارجی آن، رفتار مرتکب است (آقایی نیا، ۱۳۹۲: ۱۹۸).

همچنین برخی دیگر از حقوقدانان در خصوص رکن معنوی اذعان کرده‌اند که «رکن معنوی یکی از پایه‌های اساسی در جرایم عمدی، به نیت باطنی و خواست مجرمانه مرتکب تعبیر شده است، به نحوی که طی آن اراده جانی متوجه انجام فعل ممنوع و تحقق نتیجه‌ای است که از طرف قانون‌گذار جزایی، جرم قلمداد شده است» (میرمحمدصادقی، ۱۴۰۲: ۱۶۸) برخی دیگر رکن معنوی را چنین تعریف می‌کنند: «رکن معنوی یا سوءنیت عام عبارت است از علم به ارکان جرم و اراده انجام آنها یا قبول آنها» (زراعت، ۱۳۸۹: ۹۳).

با عنایت به تعاریف فوق، به نظر می‌آید تعریف آقای دکتر صادقی از رکن معنوی دقیق‌تر از سایر تعاریف باشد؛ زیرا مطابق تعریف ایشان، رکن معنوی حقیقتاً نیت باطنی و خواست مجرمانه مرتکب است و از طرفی مرتکب اراده باطنی خویش را متوجه فعل ممنوعی کرده که از نظر قانون‌گذار جزایی جرم محسوب می‌شود. درحالی که در تعریف سایر حقوقدانان این قیود کمتر دیده می‌شود. هیچ عملی بدون قصد مجرمانه و یا بدون خطای جزایی جرم محسوب نمی‌شود. به بیان دیگر، اصل در حقوق جزا آن است که تمامی جرایم عمدی‌اند، مگر آن که قانون خطای جزایی را جایگزین قصد کند. سرقت مسلحانه و راهزنی موضوع ماده ۲۸۱ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ از جمله جرایم عمدی محسوب می‌شوند؛ یعنی تا وقتی که شخص قصد فعل نکند و نتیجه مجرمانه (سوءنیت عام و خاص) را نخواهد، جرم محقق نمی‌شود. بر اساس این ماده، سارق مسلح و قطاع الطريق هر چند سوءنیت عام (توسل به اسلحه و بستن راه بر روی مردم یا سرقت اموال مردم) و در خصوص بردن اموال هم قصد نتیجه را اولاً و بالذات دارند، ولی از عملشان نوعاً رعب و عمومی ایجاد می‌شود، که قصد آن را ندارند و در عین حال محارب محسوب می‌شوند؛ و گر نه، اگر قصد ارباب و اخافه هم داشته باشند، دیگر نیازی به وضع یک ماده مستقل نبود، بلکه تعریف مذکور در ماده ۲۷۹ قانون اخیرالذکر در مورد محاربه، شامل سارق مسلح و قطاع الطريق هم می‌شد؛ بنابراین برای آن که سارق مسلح و قطاع الطريق با انکار قصد ارباب و قصد اخافه مفری برای صدق عنوان نداشته باشند، قانونگذار در مصداق محارب توسعه داده و آنان را هم محارب دانسته است.

تخفیف مجازات در حقوق ایران

وجود بنیادهایی همچون تخفیف کیفر، می‌تواند به عنوان ابزاری دقیق و کارساز جهت صدور احکام عادلانه‌ای باشد که عدالت اقتضای آن را دارد. به همین دلیل موضوع تخفیف مجازات از جمله موضوعاتی است که در دوره‌های مختلف مورد توجه قانون‌گذار بوده است. در قانون مجازات

اسلامی مصوب ۱۳۹۲ نیز این موضوع مورد توجه قانونگذار قرار گرفته و شرایط و ضوابطی برای آن در نظر گرفته است. به طور کلی موضع مواد ۳۷ و ۳۸ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ نسبت به قانون مجازات ۱۳۷۰ روشن تر، شفاف تر و نظام مندتر است چرا که تخفیف مجازات در قانون مصوب سال ۱۳۷۰ هیچ گونه حد و مرزی نداشت و قاضی در اعمال تخفیف کیفر اختیاری بی حد و حصر داشت. در قانون جدید، شرایط تخفیف به دو صورت انجام می گیرد: (۱) تخفیف قانونی یا تخفیف الزامی (همانند ماده ۵۳۱)، (۲) تخفیف قضایی یعنی اختیار دادگاه نسبت به اعمال تخفیف که ماده ۳۷ این قانون به این امر تصریح دارد. نسبت به این که چرا تخفیف کیفر باید وجود داشته باشد عقاید مختلفی بیان شده که به طور کلی می توان تحت چهار عنوان قرار گیرد: (۱) مبنای منطقی و عقلی (۲) مبنای قانونی (۳) مبنای قضایی، (۴) مبنای طبیعی. طبق قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ تخفیف مجازات مخصوص مجازات های تعزیری است و در حدود قصاص و دیات مصداق ندارد. چرا که مجازات آنها ثابت است و امکان تغییر در آنها وجود ندارد. ماده ۲۱۹ این قانون در این خصوص مقرر می دارد: «دادگاه نمی تواند کیفیت، نوع و میزان حدود شرعی را تغییر یا مجازات را تقلیل دهد یا تبدیل یا ساقط کند و این مجازات ها از طریق توبه و عفو به کیفیت مقرر در این قانون قابل سقوط، تبدیل یا تقلیل است.» هم چنین ماده ۳۷ در این خصوص مقرر می دارد «در صورت وجود یک یا چند جهت از جهات تخفیف دادگاه می تواند مجازات های تعزیری را به نحوی که به حال متهم مناسب تر باشد... تقلیل دهد یا تبدیل کند و همچنین با توجه به این ماده و نظریه مشورتی شماره ۷۵۸۸۵ باید جهت یا جهاتی برای تخفیف کیفر وجود داشته باشد (مصدق، ۱۳۹۲: ۱۲۶).

مجازات های تکمیلی و تبعی سرقت از بانک ها:

در قانون ایران هر جرمی مجازاتی دارد اما گاهی لازم است مجازات های بیشتری در کنار مجازات اصلی بر مجرم بار شود تا به این صورت، مجرم هم دیگر به فکر تکرار جرم نیفتد، هم زمینه بروز جرایم بعدی از بین برود و هم روند اصلاح مجرم سرعت بیشتری به خود بگیرد. در این شرایط قاضی می تواند در حدود قانون و ضمن صدور حکم برای مجازات اصلی، مجرم را به مجازات های تکمیلی و تبعی محکوم کند. اما این مجازات ها چه معنایی دارند و شامل چه مواردی می شوند؟ مجازات تبعی، مجازاتی است که مجرم به صرف محکومیت قطعی به یکی از مجازات های مندرج در ذیل ماده ۲۵ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲، پس از اتمام مجازات یا توقف آن، به

صورت پیش فرض بر محکوم بار می‌شود و باید توجه کرد که مجازات تبعی با مجازات تکمیلی اشتباه گرفته نشود؛ مجازات تبعی عموماً محدود به محرومیت از حقوق اجتماعی است و نیاز به اجازه قاضی در حکم خود ندارد بلکه این مجازات‌ها بنابر حکم قانون به صورت خود به خود و به تبع مجازات جرم انجام شده به مجرم تحمیل خواهند شد. اکثر مجازات‌های تبعی، حقوق اجتماعی مجرم را نشانه می‌روند و طبق تعریف قانونی، حقوق اجتماعی عبارت است از حقوقی که قانونگذار برای اتباع کشور جمهوری اسلامی ایران و سایر افراد مقیم در قلمروی حاکمیت آن منظور کرده و سلب آن به موجب قانون یا حکم دادگاه صالح است. این مجازات‌ها اصولاً در جرایم عمدی کاربرد دارند. مفهوم مجازات‌های تبعی سابقه طولانی در حقوق جزای داخلی ندارد به طوری که در قانون مجازات اسلامی اولیه مصوب سال ۱۳۷۰ چیزی تحت عنوان مجازات‌های تبعی پیش‌بینی نشده بود اما چند سال بعد ماده‌ای تحت عنوان ماده ۶۲ مکرر به قانون اضافه شد و در آن از مجازات‌های تبعی نام برده شد. در قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ نیز مانند قانون قدیم مجازات‌های تبعی را در جرایم عمدی و در صورت محکومیت قطعی کیفری و پس از اجرای حکم قابل اجرا می‌داند. محور اصلی مجازات‌های تبعی، محرومیت از حقوق اجتماعی است و مدت زمان این محرومیت بر اساس نوع جرم متفاوت خواهد بود. بیشترین مدت محرومیت از حقوق اجتماعی به مدت ۷ سال تعیین شده که مربوط به محکومین به مجازات‌های سالب حیات است که به هر دلیلی توانسته‌اند از مجازات جان سالم به در ببرند. بر اساس ماده ۲۵ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲، «محکومیت قطعی کیفری در جرایم عمدی، پس از اجرای حکم یا شمول مرور زمان، در مدت زمان مقرر در این ماده محکوم را از حقوق اجتماعی به عنوان مجازات تبعی محروم می‌کند: الف- هفت سال در محکومیت به مجازات‌های سالب حیات و حبس ابد از تاریخ توقف اجرای حکم اصلی، ب- سه سال در محکومیت به قطع عضو، قصاص عضو در صورتی که دیه جنایت وارد شده بیش از نصف دیه مجنی علیه باشد، نفی بلد و حبس تا درجه چهار، پ- دو سال در محکومیت به شلاق حدی، قصاص عضو در صورتی که دیه جنایت وارد شده نصف دیه مجنی علیه یا کمتر از آن باشد و حبس درجه پنج».

با عنایت به موارد مندرج در ماده ۲۵ قانون اخیرالذکر، مرتکبین جرم سرقت از بانک‌ها متناسب با نوع جرم ارتكابی و آثار به جا مانده از رفتار ارتكابی آنان، به یکی از مجازات‌های تبعی ذیل ماده ۲۵ محکوم خواهد شد.

نتیجه‌گیری

واژه سرقت در کتاب‌های لغت به معنای گرفتن شیء در پنهان است و در معنای آن مفهوم خفا و پنهان اخذ شده است. از این رو به طور کلی یکی از معانی آن پوشیده و مخفی شدن است و «سرق» به معنای «خفی» آمده است. سرقت از دیدگاه اهل لغت، دارای چهار بخش است: (۱) برداشتن شیء، (۲) از آن دیگری بودن، (۳) پنهانی بودن، (۴) منقول بودن. این بخش چهارم ملازم با مفهوم برداشتن است زیرا شیء غیرمنقول قابل برداشتن نیست، لذا ذکر مستقل آن ضرورتی ندارد. منطقاً چنانچه یکی از ارکان یاد شده مفقود شود، مفهوم سرقت تحقق پیدا نمی‌کند. لذا اگر مال منقول نباشد و یا اگر منقول بود، برداشتن آن پنهانی نباشد و یا اگر پنهانی بود، متعلق به دیگری نباشد، عمل انجام شده سرقت نخواهد بود. در نظام حقوقی گذشته ایران جرم سرقت مسلحانه و برخی از جرایم مرتبط با آن در فصل پنجم از قانون مجازات عمومی مصوب سال ۱۳۰۴ (مواد ۲۱۷ و ۲۱۸) مورد حکم قرار گرفته بود علاوه بر این در بعضی قوانین متفرقه نیز انواع مختلفی از سرقت‌های خاص از قبیل سرقت مسلحانه از منازل، سرقت از بانک‌ها مورد پیش بینی قرار گرفته بود. برای سرقت از بانک‌ها مسئولیت در نظر گرفته شده است که با سرقت همراه با حمله و هجوم به اموال انسان و در نهایت با قتل و با تلاش برای قتل فرد با استفاده از اسلحه و زور بازو توصیف گشته است. در جرم سرقت از بانک‌ها در قانون ایران پیش از آن که جرم علیه اموال محسوب شود امنیت داخلی را مختل می‌کند که اطلاق سرقت به سرقت‌های مسلحانه و راهزنی از باب مجاز و مسامحه است زیرا در سرقت‌های عادی موضوع اصلی مال است و رکن مادی آن ربایش است که باید به صورت مخفیانه صورت گیرد در حالی که در جرایم مورد بحث علاوه بر آن که عمل مجرمانه در حضور انبوه جمعیت و صاحبان اموال و توأم با زور و غلبه صورت می‌گیرد. مهم‌ترین عامل بازدارنده جرم سرقت مسلحانه برای سارقین بر حسب گفته‌های خود سارقین که در اکثریت پرونده‌ها موجود است، استقرار نگهبان مسلح به سلاح گرم در داخل بانک است، که حسب معادلات موجود موجب جابجایی در مکان جرم یا گاه نوع جرم شده است. زیرا انگیزه بیشتر این گونه مجرمان رسیدن به هدف بدون هرگونه درگیری است. از طرفی؛ مجازات‌های تعیین شده برای محارب و مفسدین فی الارض و حدود اختیارات نگهبانان مسلح در کاربرد قانونی سلاح، میل و رغبت سارقان مسلح بانک‌ها را برای ارتکاب این جرم کاهش می‌دهد. بنابراین جا دارد مسئولان و مدیران پلیس و سازمان بانک‌ها نسبت به این مهم توجه بیشتری بنمایند. ساعت حمله سارقین مسلح بانک بیشتر در ساعت‌های ۷ تا ۹ صبح است، بنابراین جا دارد مسئولان پلیس و بانک برای

حراست از بانک در این ساعات غافل نباشند و با شروع کار شعبه نگهبان بانک را به محل پست خود بفرستند. در بسیاری از بانک‌های مورد سرقت مشاهده می‌شود با وجود توصیه‌های جدی پلیس مبنی بر عدم تعبیه فضاهای زیرزمین و نیم طبقات بالایی، عدم استفاده از شیشه‌های رنگی (به نحوی که داخل شعب از بیرون قابل رؤیت باشد) و عدم تعبیه درب‌های خروجی پشت بانک غیر از درب ورود و خروج اصلی، این مهم گاه‌اوقات توسط مسئولان بانک به دلیل شرایط بانک (کم بودن فضای بانک، اجاره‌ای بودن و...) رعایت نمی‌شود. بانک‌ها باید موظف به تغییر ساختار فضای داخلی ساختمان خود علاوه بر مکان‌یابی بیرونی باشند. عدم استفاده از برخی تجهیزات حفاظتی مثل قفل‌های گاو صندوق، دوربین‌های گاو صندوق، درب جلوگیری از تردد مشتریان به پشت بام و... با آوردن بهانه‌هایی از سوی کارمندان بانک مثل شلوغی شعب در مواردی موجب ایراد خطرانی در این زمینه و تعلل در روند پی‌جویی می‌شود. همچنان در بسیاری از شعب؛ پیشخوان‌های مناسب، درب‌های جدا کننده، تجهیزات عدم دسترسی و دید به گاو صندوق نصب نشده است که خود موجب دسترسی آسان سارقین به آماج جرم را فراهم می‌آورد. در مجموع بررسی مطالعات انجام گرفته حکایت از این واقعیت دارد که به تعبیر حقوقدانان، جرم سرقت از بانک‌ها و به تعبیر روانشناسان و جامعه‌شناسان بزه و آسیب اجتماعی سرقت، مبتلا به تمامی جوامع بوده، اما دامنه، تنوع و تعدد آن ممکن است متفاوت باشد.

پیشنهادهای

۱) تدوین مقررات ویژه برای ارتقای سطح حفاظت فیزیکی بانک متناسب با کاربری این اماکن: از آنجایی که قوانین موجود در جهت پیشگیری از سرقت مسلحانه بانک‌ها قدیمی بوده و مستلزم بازنگری جدی است، قوانین جامعی به جهت به‌سازی و برنامه‌ریزی، کنترل و هدایت دستورالعمل‌های حفاظتی و مراقبتی از بانک‌ها در مقابل سرقت‌های مسلحانه با همکاری، هماهنگی و تعامل مدیران و مسئولان اجرایی سازمان‌های پلیس و بانک تهیه و مسئولیت اجرای آن دقیقاً مشخص شود. با مکان‌یابی مناسب و اصلاح موقعیت شعب بانک‌ها از لحاظ دسترسی پلیس و سایر امکانات و نیروهای خدمات امدادی در قالب دستورالعمل‌های ساخت شعب اقدام شود؛

۲) تشدید اقدامات نظارتی و کنترلی بر حسن اجرای مقررات مدون:

قانون‌گذاری جدید در جهت قابل تعقیب بودن و ضمانت اجرا داشتن، برای نقض‌کنندگان

مقررات ویژه ارتقا سطح حفاظت فیزیکی بانک. مقررات موضوعه فعلی برخی از دستورالعمل‌های پیشگیری از سرقت بانک تا حدودی احصا شده ولی ضمانت اجرایی برای آن پیش‌بینی نشده است و بانک‌ها از این نقص و سکوت قانون سوءاستفاده نموده که در برخی موارد به لحاظ فقدان ضمانت اجرا از زیر بار اجرای آن فرار می‌نمایند و گاه اقدامات و اعمالی مغایر آن انجام می‌دهند. پس باید با قانون‌گذاری جدید نسبت به رفع این نقیصه قانونی اقدام شود؛

۳) استفاده درست از تجهیزات الکترونیکی:

تمامی بانک‌ها به سیستم‌های حفاظتی مجهز شده‌اند، لیکن نصب این سیستم‌ها به منزله اتمام کار با این سیستم‌ها نیست. بانک باید در خصوص فضای تحت پوشش دوربین‌ها، آماده به کاری روزانه، گردگیری و اطمینان از شفافیت شیشه و لنز آن‌ها، هم‌چنین آماده به کاری سیستم‌های اعلام خطر خود اطمینان حاصل کند و کارشناسان فنی پلیس بر این کار مطابق دستورالعمل‌های تدوین شده، نظارت کافی بنمایند. چه بسا عدم آماده به کاری یا واضح نبودن تصویر (در پرونده‌های موجود مورد بررسی قرار گرفته)، روند پی‌جویی را برای کارآگاهان آگاهی پلیس با موانعی روبرو ساخته، که موجبات فرار موقتی سارقین از چنگال عدالت و اخلاخ در پیشگیری از سرقت‌های آینده را فراهم می‌آورد؛

۴) تشدید مجازات سارقین:

با هماهنگی مراجع قضایی در تشدید مجازات سارقین، هم‌چنین تسریع در روند رسیدگی و آگاهی‌رسانی عمومی مجازات سارقین اقدام، تا علاوه بر اقدامات پیشگیری‌های وضعی، جنبه اقدامات پیشگیرانه کیفی و اجتماعی در جامعه اجرایی شود؛

۵) تهیه بانک اطلاعات رایانه‌ای سارقین:

با هماهنگی مراجع قضایی و سازمان زندان‌ها، بانک اطلاعات رایانه‌ای سارقین تهیه و بر اعمال سارقین مسلح سابقه‌دار کنترل و نظارت اعمال شود. با توجه به این که سارقان مسلح بانک عموماً از افراد دارای سابقه مجرمیت می‌باشند، این عمل در کنترل آنان، پیشگیری از رخداد جرم سرقت مسلحانه بانک توسط ایشان و تسریع در روند پی‌جویی حائز اهمیت است؛

۶) مبارزه جدی با قاچاق سلاح و مهمات:

آخرین راهکاری که برای پیشگیری از ارتکاب جرم پیشنهاد می‌شود کنترل وسایل ترغیب به ارتکاب جرم یا ضروری برای آن است. به عنوان مثال، قوانین مربوط به نگهداری و حمل سلاح، سعی در محدود کردن دسترسی به بعضی از سلاح‌های خاص را دارند که ممکن است باعث ارتکاب جرم گردند. سلاح به عنوان ابزاری است که سارقین بانک با تکیه بر این عامل به انجام اعمال مجرمانه دست می‌زنند. مسئولین ذیربط مبارزه با قاچاق سلاح و مهمات به خصوص در استان‌های مرزی و جنوبی باید تمامی تلاش‌های خود را در مبارزه با این معضل بنمایند تا جامعه را از وجود هرگونه سلاح عاری دارند؛

۷) تشکیل مرکز علمی و دانشگاهی جرم‌شناسی و همکاری و ارتباط دایمی با مراجع قضایی و مراکز اجرایی؛

۸) اعمال مجازات مناسب برای هر گروه از سارقان و توجه اساسی به سارقان آزاد شده از زندان‌ها و مراقبت و کنترل آنها توسط مراکز ویژه حمایت از آنان به شیوه مقتضی کنترل شدید سارقان بعد از تحمل مجازات و پایان محکومیت از طریق ایجاد اشتغال برای آنان.

فهرست منابع

۱. اسحاقی، محمد (۱۳۹۹). رویکردی استراتژیک به پیشگیری از جرم (مجموعه مقالات)، چاپ اول، تهران: مرکز مطبوعات و انتشارات مطبوعات اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم قوه قضائیه.
۲. آقایی نیا، حسین (۱۳۹۲). چیستی جرایم ناقص، تهران، مجله دیدگاه‌های حقوق قضایی، دوره ۱۸، ش ۶۱، صص ۵۶-۳۳.
۳. اردبیلی، محمدعلی (۱۴۰۳). حقوق جزای عمومی، جلد دوم، تهران، چاپ هفتاد و پنجم، نشر میزان.
۴. دهقان، علی (۱۳۸۶). جرم سرقت در حقوق کیفری ایران و اسلام، جلد سوم، تهران، انتشارات ققنوس، چاپ سوم.
۵. زراعت، عباس (۱۳۸۹). قانون مجازات در نظم کنونی، تهران، انتشارات ققنوس، چاپ چهارم.
۶. خلعتبری، عبدالحسین (۱۳۹۰). عملیات دستگیری سارقین خطرناک و باندی، تهران، دانشگاه علوم انتظامی امین.
۷. خلعتبری، عبدالحسین؛ خوشزاد، رضا؛ احمدی، احمد رضا (۱۳۹۹). سرقت‌های مسلحانه و به عنف با رویکرد پلیسی و کارآگاهی از دیدگاه جرم‌شناسی و حقوقی، تهران: کتاب‌سرای تندیس.
۸. ساروخانی، محمدباقر (۱۳۹۳). روش‌های پژوهش در علوم اجتماعی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۹. سرمد، زهره؛ بازرگان، عباس؛ حجازی، الهه (۱۴۰۳). روش‌های پژوهش در علوم رفتاری. تهران: نشر مرکز آموزش مدیریت دولتی.
۱۰. سیاح، احمد (۱۳۹۰). فرهنگ بزرگ جامع نوین، تهران، ترجمه المنجد، انتشارات اسلام.
۱۱. قربانی، محمد (۱۳۹۷). مسیر قانون دادگستری در ایران. تهران: نشر چشمه.
۱۲. گسن، ریمون (۱۳۷۶). روابط بین پیشگیری وضعی و کنترل بزهکاری، ترجمه دکتر علی حسین ابرندآبادی، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۲۰-۱۹، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی تهران.
۱۳. گسن، ریموند (۱۳۷۰). جرم‌شناسی کاربردی. ترجمه دکتر مهدی کی نیا، انتشارات عالمه طباطبایی، چاپ اول، تهران.
۱۴. گرجی، ابوالقاسم (۱۳۹۸). مقالات حقوقی، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

۱۵. کریمیان، محمد حسین (۱۴۰۰). بررسی علل سرقت جوانان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد تهران شمال.
۱۶. مصدق، محمد (۱۳۹۶). بررسی جرم بغی و افساد فی الارض از منظر قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ با رویکرد کاربردی، تهران، مجله دادرسی، ش ۱۲۵، صص ۱۱-۳.
۱۷. میرمحمد صادقی، حسین (۱۴۰۲). جرایم علیه اموال و مالکیت، تهران، نشر میزان.
۱۸. خلعتبری، عبدالحسین (۱۳۹۷). مهاجرین و سرقت‌های مسلحانه تهران بزرگ. پایان‌نامه کارشناسی ارشد: دافوس ناجا.
۱۹. صالحی، سید محمد مهدی (۱۳۹۸). بررسی نقش پیشگیری وضعی در کاهش وقوع جرم سرقت مسلحانه از بانک‌ها و اماکن تجاری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد: دافوس ناجا.
۲۰. یانی، رضا (۱۳۹۱). بررسی انتظامی سرقت‌های مسلحانه از طلافروشی‌های تهران بزرگ ۱۳۸۵-۱۳۹۰، پایان‌نامه کارشناسی ارشد: دافوس ناجا.
21. Clarke. Ronald V, Situational Crime Prevention Successful Case Studies, Second Edition, Harrow and Heston, Publishers, 1997.
22. Cornish, D., & Clarke, R.V. (2003). Opportunities, precipitators and criminal decisions: A reply to Wortley's critique of situational crime revention. In M.J. Smith, & D. Cornish (Eds.), Theory for Practice in Situational Crime Prevention Monsey, NY:, Criminal Justice Press, Vol. 16.
23. Raine, Adrian. (1993) The Psychopathy of Crime, New York: Academic Press. Rutledge.
24. Shinder , Debra Little john; Scene of the Cyber Crime, Computer Forensics Hand Book; Syngress Publication; 2002.
25. Weisburd , D. (2005) Hot Spots Policing Experiments and Criminal Justice Research . Annals of the American academy of political and social science, 599.